

تراز پرداخت‌های کشور از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹

(براساس آمارهای بانک مرکزی ایران)

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی‌های اقتصادی

تهیه کننده: فروغ کریمی امیرکیاسر

ناظر: عاطفه قاسمیان

واحد گردآوری و تحلیل آمارهای اقتصادی

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

مرداد ماه ۱۴۰۰

از طریق پست الکترونیکی زیر می‌توانید پیشنهادهای و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس نمایید:

economic.tccim@gmail.com

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

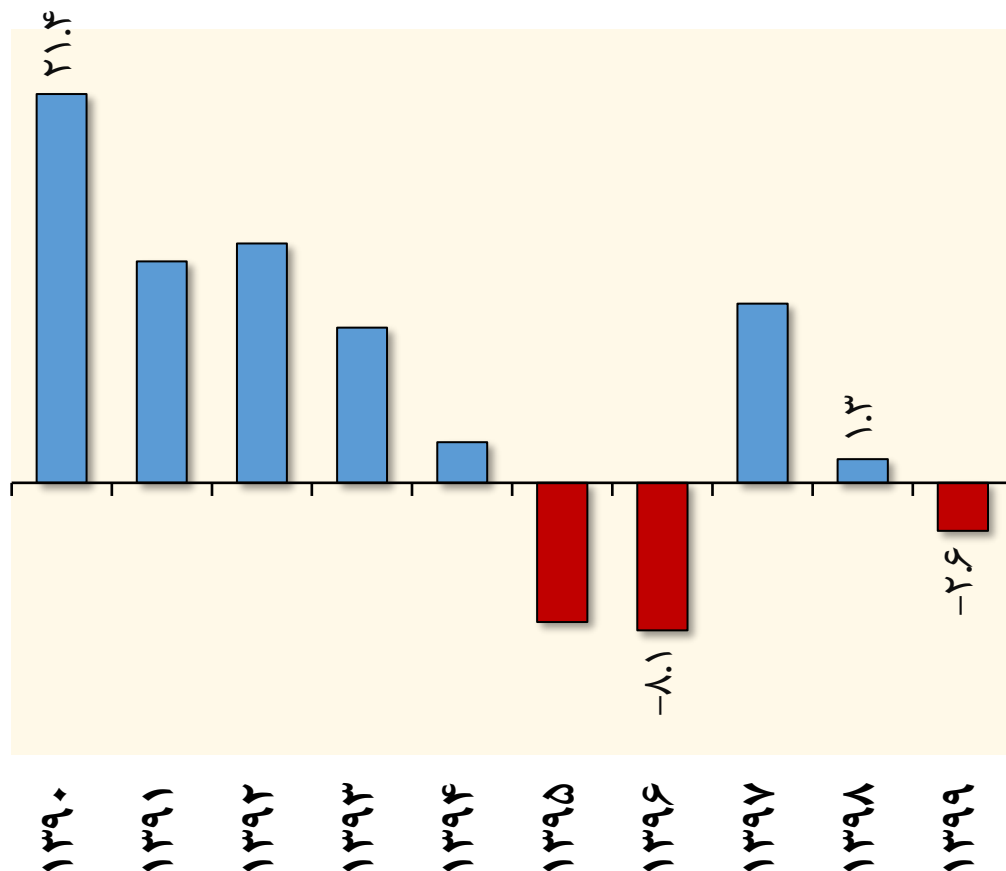
بر اساس تعاریف صندوق بین‌المللی پول، تراز پرداخت‌ها یک گزارش آماری است که مبادلات خارجی یک کشور را در یک دوره زمانی مشخص خلاصه می‌کند و شامل حساب کالا و خدمات، حساب درآمد، حساب سرمایه و حساب مالی یا نقل و انتقالات جاری می‌شود. در گزارش تراز پرداخت‌های بانک مرکزی، ترازپرداخت‌ها برآیند خالص حساب جاری، حساب سرمایه و اشتباهات و از قلم‌افتادگی‌ها است.

براساس آخرین آمارهای بانک مرکزی، تراز کل پرداخت‌های کشور، که در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ با مزاد همراه بود، در سال ۱۳۹۹ با کسری ۲.۶ میلیارد دلاری همراه شده است.

در بخش حساب کالایی، اگرچه کشور با مزاد همراه بوده، اما رقم آن در سال ۱۳۹۹ به کمترین سطح خود طی ۱۰ سال اخیر (۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹) رسیده است. در حالیکه حساب کالایی کشور در سال ۱۳۹۰ مزاد ۲۱.۴ میلیارد دلاری را تجربه کرده بوده، در سال ۱۳۹۹ به مزاد ۳.۲ میلیارد دلاری رسیده است. در بخش حساب کالایی غیرنفتی، طی ۴ سال منتهی به ۱۳۹۹، کاهش بیشتر واردات نسبت به صادرات باعث شده کسری تراز تجاری غیر نفتی، کمی بهبود یابد و به کمترین سطح خود طی سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ برسد. در بخش حساب کالایی نفتی نیز کاهش توام صادرات و واردات نفتی باعث شده از سال ۱۳۹۶ به بعد، مزاد تراز آن کاسته شود و در سال ۱۳۹۹ به کمترین سطح خود طی ۱۰ سال اخیر برسد. در بخش حساب خدمات نیز صادرات و واردات خدمات کشور در سال ۱۳۹۹ افت قابل توجهی را نسبت به سال ۱۳۹۸ داشته است؛ اگرچه افت توام این دو باعث شده کسری تراز خدمات نسبت به سال ۱۳۹۸ تغییر چشم‌گیری نداشته باشد. اگرچه صادرات خدمات از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۸ کمی افزایش یافته بود، اما واردات خدمات از همان سال ۱۳۹۶ رو به کاهش بود. حساب سرمایه کشور نیز در سال ۱۳۹۹ با کسری همراه شده، اگرچه نسبت به سال ۱۳۹۸، کسری آن کمی بهبود یافته است. بیشترین کسری حساب سرمایه طی این ۱۰ سال مورد بررسی به سال ۱۳۹۶ اختصاص داشته که ۱۹.۴ میلیارد دلار است.

موازنه کل پرداختها

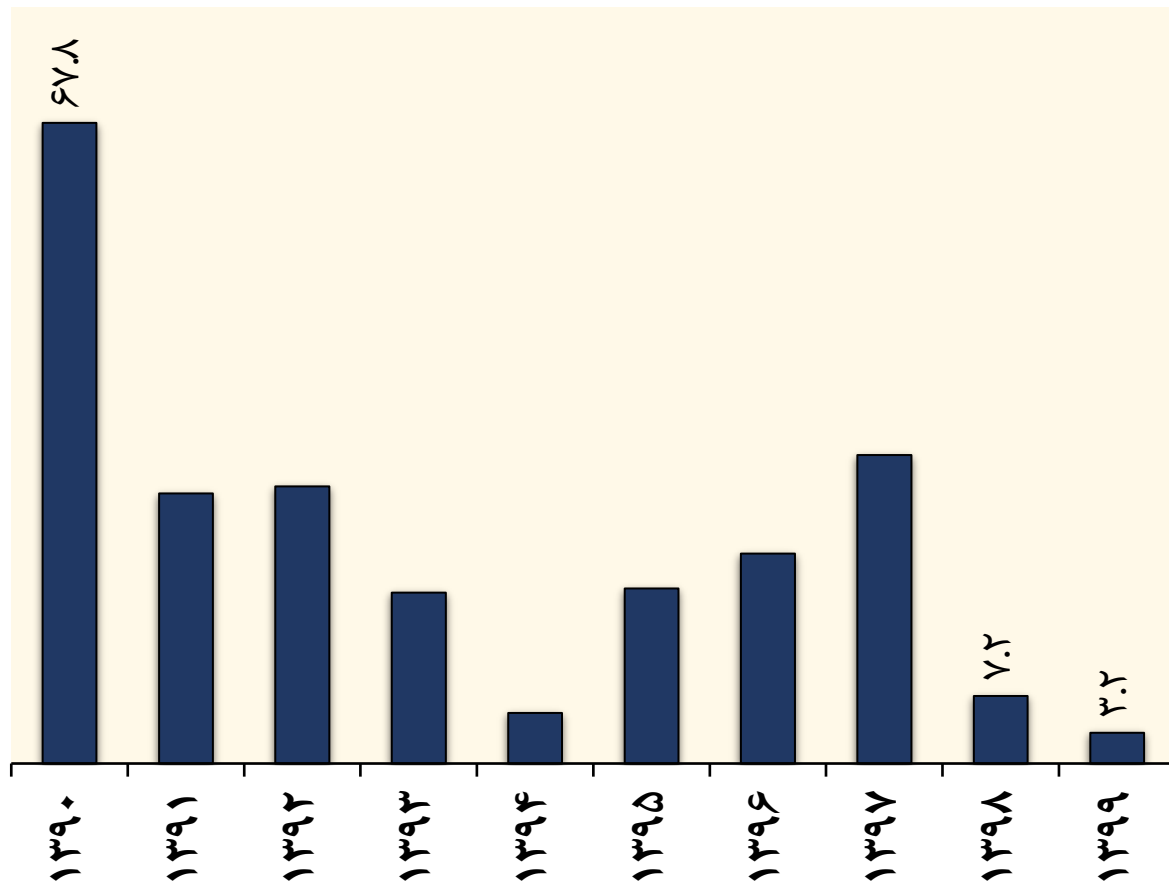
موازنه کل پرداختها، از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹
(میلیارد دلار)

- در سال ۱۳۹۹، موازنه کل پرداختهای کشور، که به عبارتی تغییر در داراییهای خارجی بانک مرکزی را نشان می‌دهد، با کسری ۲.۶ میلیارد دلاری مواجه شده است. این کسری در حالی رخ داده که طی دو سال پیش از آن، موازنه پرداختهای کشور با مازاد همراه بود. البته طی ۱۰ سال اخیر، در دو سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نیز موازنه پرداختها کسریهای حدود ۸ میلیارد دلاری را تجربه کرده بود که علت اصلی آن کسری حساب سرمایه بوده که از مازاد ۲.۳ میلیارد دلاری در سال ۱۳۹۴ به کسری ۱۲ میلیارد دلاری در سال ۱۳۹۵ و کسری ۱۹ میلیارد دلاری در سال ۱۳۹۶ رسیده بود.
- طی ۱۰ سال اخیر، بیشترین مازاد تراز پرداختها مربوط به سال ۱۳۹۰ و معادل ۲۱.۴ میلیارد دلار است. پس از آن، با فشار بیشتر تحریمها موازنه کل پرداختها کمتر و در برخی سالها با کسری قابل توجهی مواجه شده است.
- به نظر می‌رسد اثر تشدید تحریمهای ایران بر روی تراز پرداختها در سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ بیش از دوره مشابه تحریم قبل یعنی طی دو سال ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ است. به طوری که پس از تشدید تحریمها، در سال ۱۳۹۸ مازاد تراز پرداختها حدود ۸۷ درصد ولی در سال ۱۳۹۱ حدود ۴۳ درصد نسبت به سال قبل کاهش یافته است.

حساب کالا

حساب کالایی کشور (میلیارد دلار)

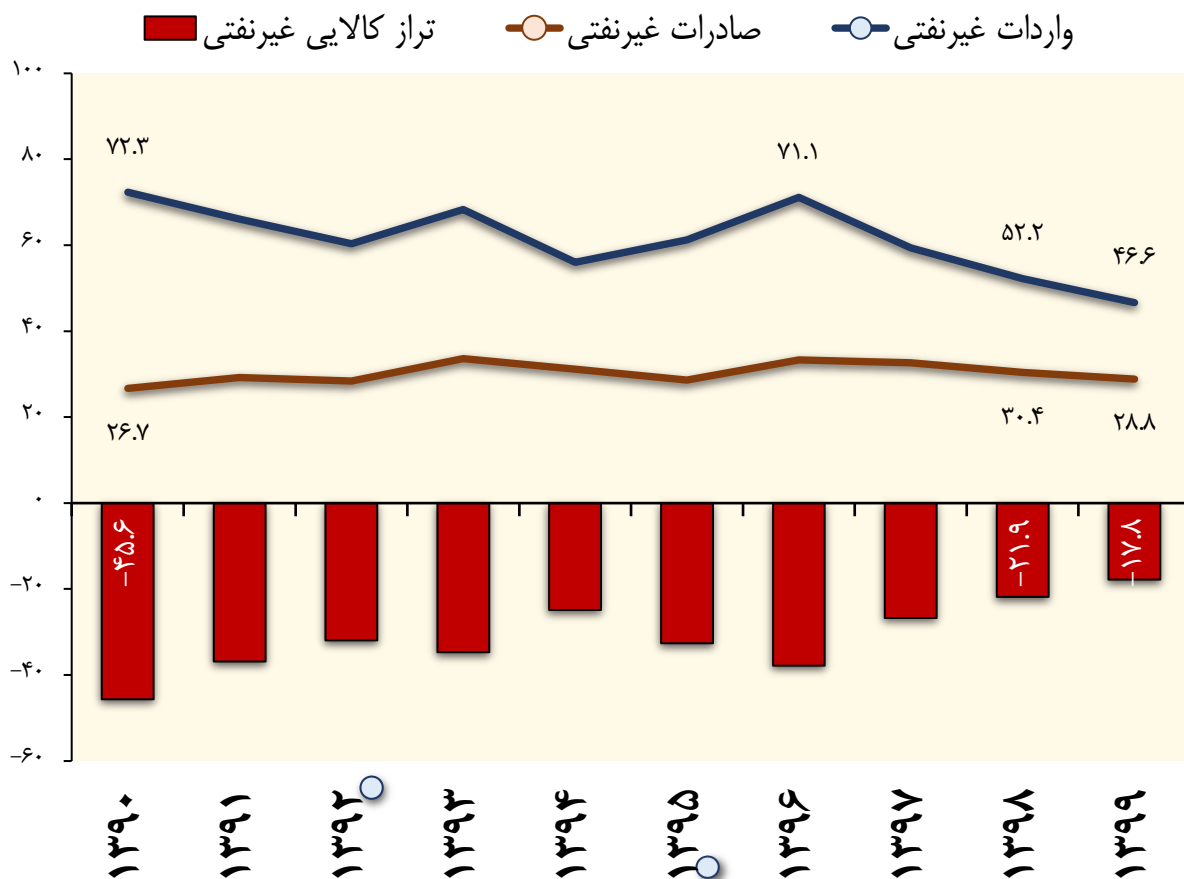
با فرض صفر بودن واردات نفتی کشور در سال ۱۳۹۹، حساب کالایی کشور در این سال با مازاد ۳.۲ میلیارد دلاری همراه شده که طی ۱۰ سال اخیر کمترین رقم است و علت اصلی آن کاهش صادرات نفتی است. پیش از این، در سال ۱۳۹۴ نیز تراز کالایی در سطح پایین ۵.۴ میلیارد دلار قرار داشته است.

طی ۱۰ سال مورد بررسی، بیشترین تراز کالایی مربوط به سال ۱۳۹۰ و حدود ۶۸ میلیارد دلار بوده است.

نمودار روبه رو نشان می‌دهد در سه سال منتهی به ۱۳۹۹، خالص درآمدهای ارزی کشور از محل تجارت کالا، بیش از ۹۰ درصد کاهش یافته است. چنین رقمی حتی پس از تحریم‌های سال ۱۳۹۰ نیز بی‌سابقه بوده که دلیل مهم آن کاهش صادرات نفتی و عدم رشد صادرات غیرنفتی است.

حساب کالا - تراز کالایی غیر نفتی کشور

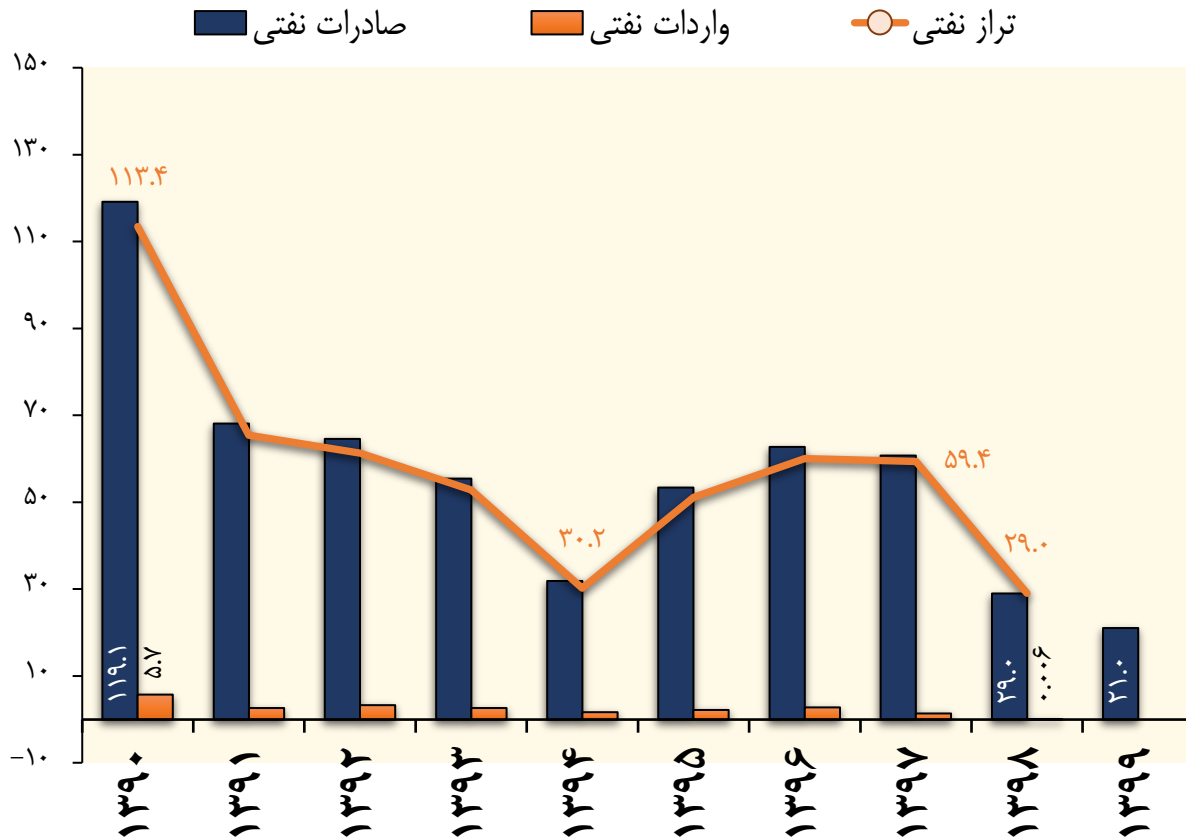
تراز کالایی غیر نفتی کشور (میلیارد دلار)

- طی ۱۰ سال اخیر، تراز کالایی غیر نفتی کشور همواره منفی بوده است. با این وجود، طی ۴ سال اخیر، تاحدودی تراز غیرنفتی بهبود یافته؛ بطوریکه از حدود ۳۸ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۶ به حدود ۱۸ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۹ رسیده است. این بهبود در کسری تراز کالایی غیر نفتی عمدتاً ناشی از کاهش قابل توجه واردات غیرنفتی و نه رشد صادرات غیرنفتی طی این مدت بوده است.
- از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ واردات غیرنفتی از بیش از ۷۱ میلیارد دلار به حدود ۴۷ میلیارد دلار رسیده و صادرات غیرنفتی نیز از ۳۳.۳ میلیارد دلار به ۲۸.۸ میلیارد دلار کاهش یافته است.
- طی ۱۰ سال اخیر، واردات غیرنفتی کشور به طور متوسط سالانه با افت حدود ۵ درصدی همراه شده است (هر چند در سه سال منتهی به ۱۳۹۹، با شیبی بیش از این مقدار کاهش یافته است). این در حالی است که متوسط رشد سالانه صادرات غیرنفتی طی ۱۰ سال مورد بررسی فقط ۰.۸ درصد است.

حساب کالا - تراز نفتی کشور

تراز کالایی نفتی کشور (میلیارد دلار)

در سال ۱۳۹۹، صادرات نفتی ایران ۲۱ میلیارد دلار ثبت شده که نسبت به سال ۱۳۹۸ بیش از ۲۷ درصد کاهش داشته است. برای رقم واردات نفتی ایران در سال ۱۳۹۹ رقمی درج نشده، اما در سال ۱۳۹۸ رقم آن ناچیز و حدود ۶ میلیون دلار بوده است.

طی ۱۰ سال اخیر (از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹)، به طور متوسط، صادرات نفتی ایران سالانه ۱۷.۵ درصد کاهش یافته است. متوسط رشد سالانه واردات نیز طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۷ حدود منفی ۱۸.۴ درصد بوده است. ارزش واردات نفتی در سال ۱۳۹۸ افت قابل توجهی را تجربه کرده و در سال ۱۳۹۹ نیز رقمی برای آن ثبت نشده است.

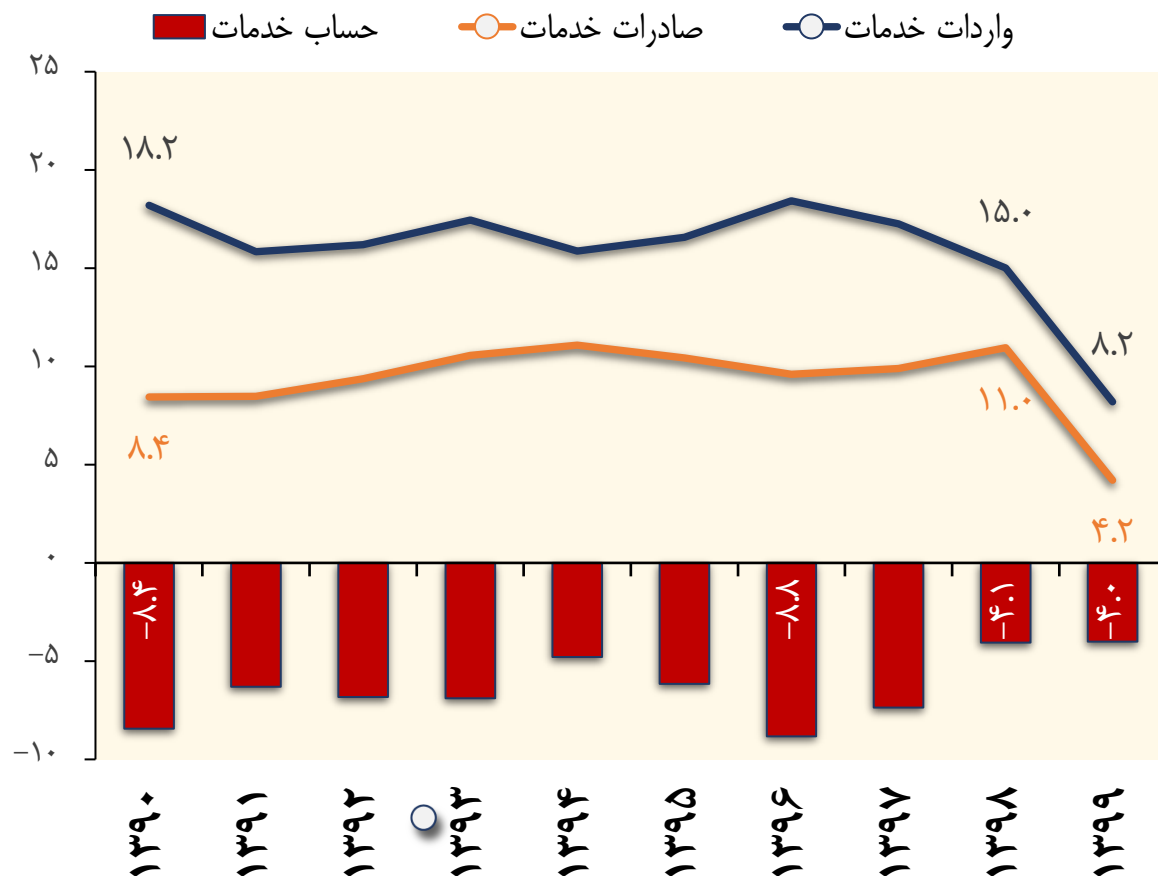
کمترین ارزش صادرات نفتی کشور مربوط به سال ۱۳۹۹ و بیشترین آن مربوط به سال ۱۳۹۰ یعنی ۱۱۳ میلیارد دلار است.

در نمودار روبه رو، اثر تحریم‌ها بر صادرات نفتی از شیب نمودار تراز تجاری نفتی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۱ پس از تشدید تحریم‌ها به وضوح قابل مشاهده است.

صادرات نفتی مربوط به ارزش نفت خام، فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، مایعات و میعانات گازی (تعرفه‌های ۲۷۰۹، ۲۷۱۰ و ۲۷۱۱) صادر شده توسط شرکت‌های ملی نفت ایران، ملی گاز ایران، ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، شرکت‌های پتروشیمی و سایرین (گمرکی و غیر گمرکی) است. واردات نفتی مربوط به ارزش فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، مایعات و میعانات گازی (تعرفه‌های ۲۷۱۰ و ۲۷۱۱) وارد شده توسط شرکت‌های ملی نفت ایران، ملی گاز ایران، ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران و سایرین (گمرکی و غیر گمرکی) است.

حساب خدمات

حساب خدمات کشور (میلیارد دلار)

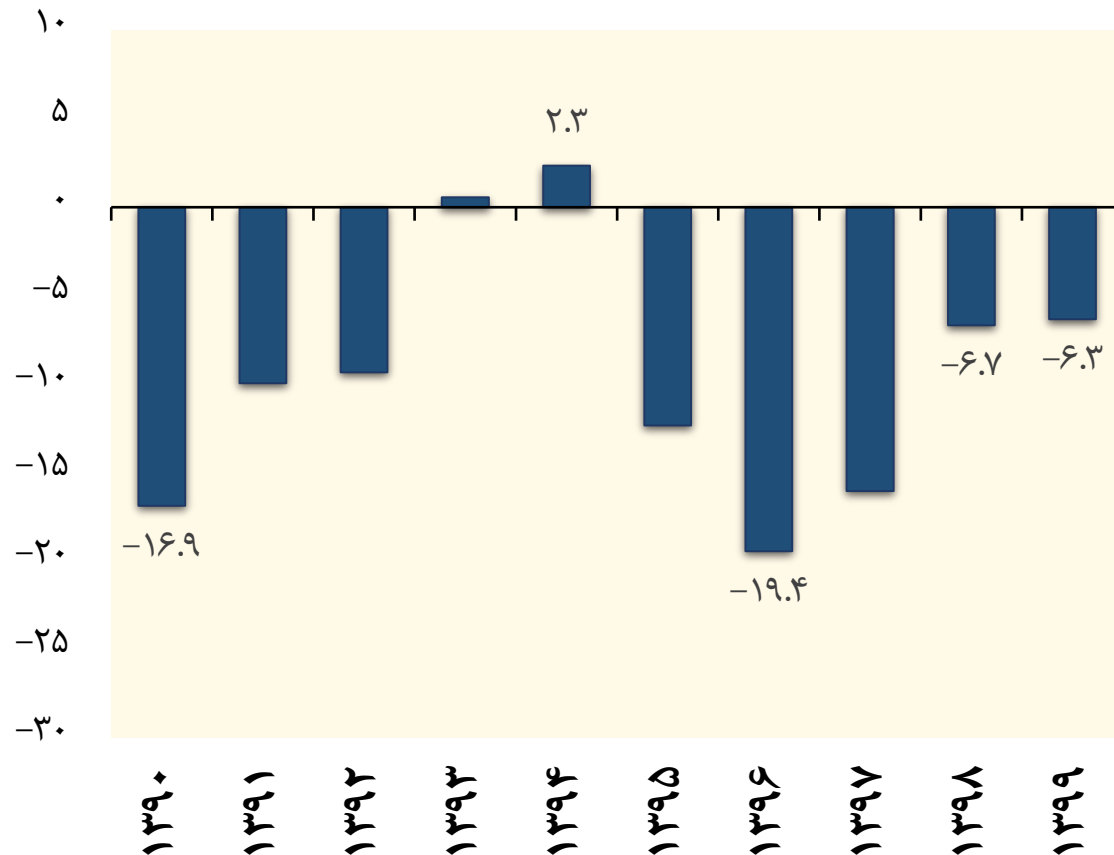
در سال ۱۳۹۹، صادرات خدمات کشور ۴.۲ میلیارد دلار بوده که با افت حدود ۶۲ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ مواجه شده است. واردات خدمات کشور نیز طی این مدت ۴۵ درصد افت داشته و معادل ۸.۲ میلیارد دلار رقم خورده است. این میزان صادرات و واردات خدمات، کمترین سطح طی ۱۰ سال اخیر بوده است.

طی ۱۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۹، تراز بخش خدمات همواره منفی بوده است. با کاهش همزمان صادرات و واردات طی سال ۱۳۹۹، حساب خدمات کشور در سال نسبت به سال ۱۳۹۸ تغییر قابل ملاحظه‌ای نداشته و همچنان با ۴ میلیارد دلار کسری همراه بوده است. طی دو سال اخیر عامل مسلط در کاهش کسری تراز خدمات، کاهش واردات در این بخش بوده است.

طی سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹، متوسط رشد سالانه صادرات و واردات خدمات کشور به ترتیب منفی ۷.۵ درصد و منفی ۸.۵ درصد بوده است.

حساب سرمایه

حساب سرمایه کشور (میلیارد دلار)

طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹، در تمامی سال‌ها، به استثنای سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴، حساب سرمایه کشور منفی بوده است. در سال ۱۳۹۹، حساب سرمایه کشور با کسری ۶.۳ میلیارد دلاری همراه بوده که نسبت به سال ۱۳۹۸ حدود ۴۰۰ میلیون دلار بهبود یافته است.

بیشترین کسری حساب سرمایه طی این ۱۰ سال مورد بررسی به سال ۱۳۹۶ اختصاص داشته که ۱۹.۴ میلیارد دلار است.

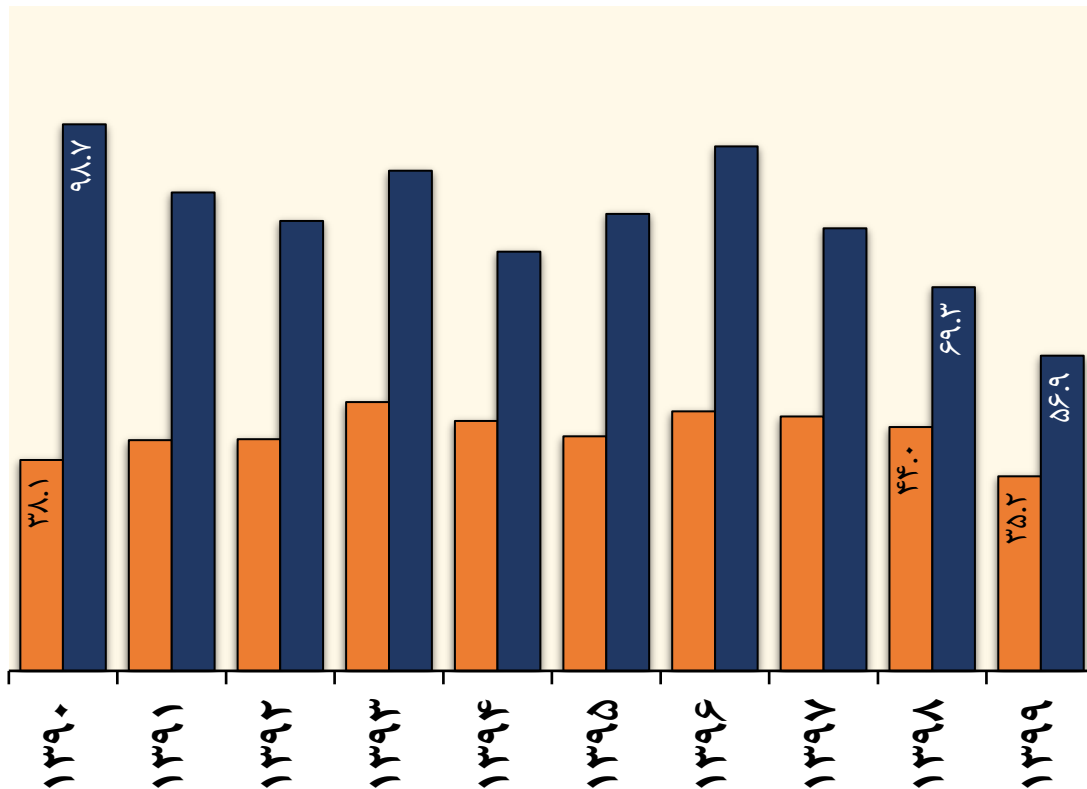
براساس آمارهای بین‌المللی نیز جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) ایران در سال ۲۰۲۰ نسبت به ۲۰۱۹ حدود ۱۱ درصد افت داشته است. از جمله عواملی که در تضعیف حساب سرمایه کشور موثر است، عدم جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و خروج سرمایه از کشور است که بخشی از خروج سرمایه هم مربوط به خرید املاک در سایر کشورهای همسایه به ویژه ترکیه، اختصاص دارد.

ایرانیان با سهم ۱۷.۴ درصدی از تعداد املاک و مستغلات فروخته شده به خارجی‌ها در ترکیه در سال ۲۰۲۰ و کسب رتبه اول، تعداد ۷ هزار و ۱۸۹ واحد مسکونی را در این سال خریداری کرده‌اند که در مقایسه با سال ۲۰۱۹ از افزایش ۳۳ درصدی هم برخوردار بوده است.

پوشش نیاز ارزی حساب جاری

عایدات ارزی غیرنفتی و نیاز ارزی حساب جاری (میلیارد دلار)

■ نیاز ارزی حساب جاری ■ عایدات ارزی غیرنفتی

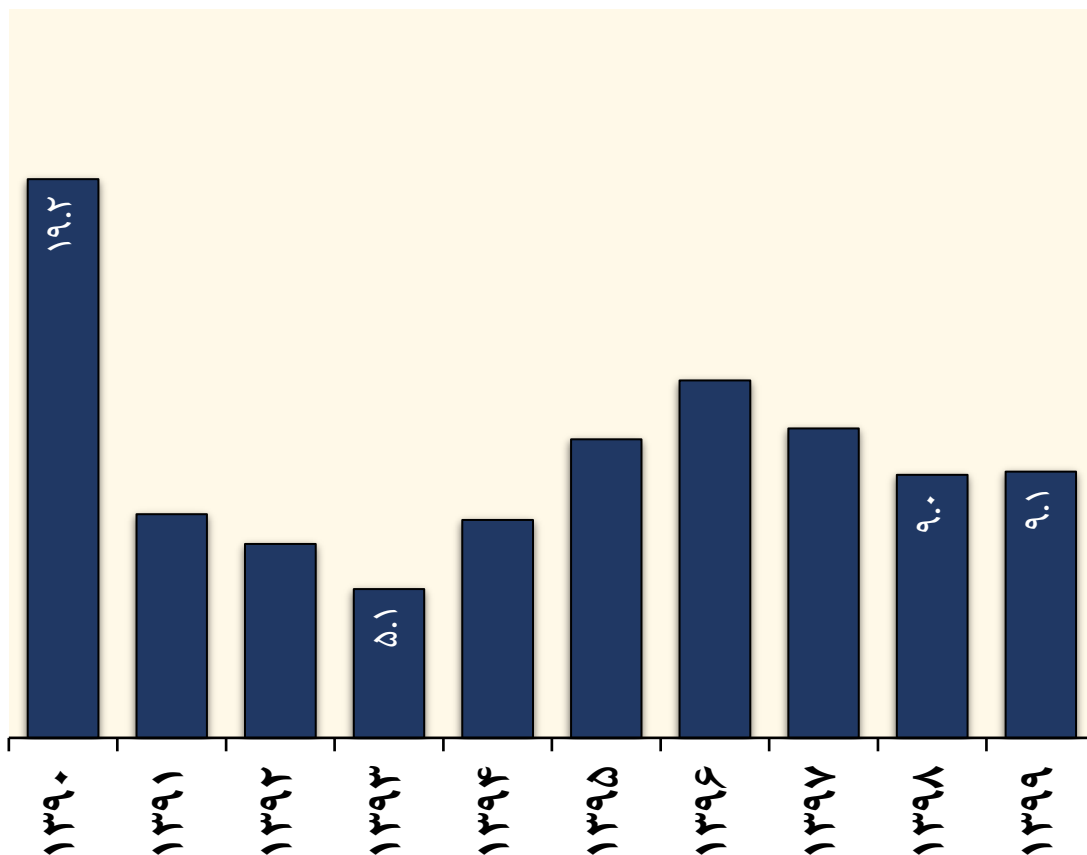
در ۱۰ سال مورد بررسی، همواره عایدات ارزی غیرنفتی کشور کمتر از نیاز ارزی حساب جاری در کشور بوده است؛ اگرچه طی چند سال اخیر، با کاهش قابل توجه نیاز ارزی حساب جاری، این اختلاف کمتر شده است.

کل نیاز ارزی حساب جاری کشور در سال ۱۳۹۹، حدود ۵۷ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال ۱۳۹۸، حدود ۱۸ درصد کاهش داشته است. عایدات ارزی غیرنفتی نیز در سال ۱۳۹۹ بیش از ۳۵ میلیارد دلار رقم خورده که با افت ۲۰ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۸ همراه شده است.

بیشترین تاثیر در افت ۲۰ درصدی عایدات ارزی غیرنفتی را صادرات خدمات داشته که سهم آن ۱۵ واحد درصد بوده است. در بخش نیاز ارزی حساب جاری نیز افت واردات خدمات با سهم حدود ۱۰ واحد درصد موثرترین عامل بوده است.

بدهی‌های خارجی

بدهی خارجی کشور (میلیارد دلار)

ایران در مقایسه با سایر اقتصادهای جهان، سطح بدهی خارجی کمی دارد و طی ۱۰ سال مورد بررسی، سطح بدهی خارجی ایران هیچگاه به ۲۰ میلیارد دلار هم نرسیده است. نسبت بدهی خارجی به تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۱۳۹۹ حدود ۱.۴ درصد برآورد می‌شود که رقم نسبتاً پایینی است.

در سال ۱۳۹۹ بدهی ارزی کشور ۹.۱ میلیارد دلار بوده که کاهش تقریباً ۱۰۰ میلیون دلاری نسبت به سال ۱۳۹۸ را دارا بوده است.

طی ۱۰ سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹، بدهی خارجی ایران در سال ۱۳۹۰ در بالاترین حد خود قرار داشت (۱۹.۲ میلیارد دلار)، اما در سال‌های بعد از آن کاهش قابل توجهی را تجربه کرد و در سال ۱۳۹۳ به کمترین سطح آن (۵.۱ میلیارد دلار) رسید. پس از آن، روند بدهی خارجی کشور افزایشی بود و بعد از افزایش مجدد در سال ۱۳۹۶ (۱۲.۳ میلیارد دلار)، دوباره مسیر کاهشی را تا سال ۱۳۹۹ در پیش گرفت.